

Modificări în literatura canonică din programele școlare postdecembriste

Lector univ. dr. Nicoleta CRÎNGANU,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *The aim of this paper is to show significant changes in the literary curricula in the school. The description of the changes starts with the authors studied in school during the communist period, then it goes to the postcommunist canon and curricula. The paper is supposed to show what kind of authors were studied in the communist curricula, which of them disappeared from school programs and books after the Revolution, which authors came into the light after 1989. It will also show what was the approach of the curricula in the literary study in the communist period and what was changed in the postcommunist period, which was the role of the literature in students training, what kind of changes appeared during the transition from communist to contemporary curricula.*

Keywords: *literary curricula, literary canon, post-communist literature*

Citându-l pe John Guillory *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation*¹, într-o lucrare destinată studiului canonului literar românesc, focalizată pe cazul literaturii postbelice, Cozmin Borza postulează că „orice canon școlar/curricular/didactic reprezintă „canonicitatea” propriu-zisă, mijlocul prin care se impune (deloc firesc, natural), într-o anumită etapă istorică, ideea de literatură/literaritate, de valoare estetică, configurând și predeterminând ce merită citit, dar și cum trebuie realizată lectura. Altfel spus, canonul didactic nu înseamnă doar o listă anume de opere, nici doar un set fix de conținuturi conceptuale sau ideatice, ci de-a dreptul modul în care esteticul/culturalul/literatura în general sunt percepute și definite într-o epocă anume”. În acest context, canonul literar preuniversitar reprezintă pentru orice autor de programă școlară o provocare și o responsabilitate: o provocare, pentru că presupune o bună cunoaștere nu doar a istoriei literaturii, cât a criteriilor de integrare a scriitorilor într-un canon didactic, unde, pe lângă valoarea estetică a operelor, trebuie luată în calcul accesibilitatea lor pentru elevii de gimnaziu și liceu, valorile transmise (în ideea că școala trebuie să formeze un sistem

---

¹ Borza, Cozmin, „Dezbaterea canonică astăzi. Cazul literaturii postbelice”, Editura Muzeul literaturii române, București, 2015, p. 104

de valori), construcția identitară, câtă vreme, prin literatură și istorie, se construiește ceea ce numim identitatea unei nații. În plus, în gimnaziu și liceu se formează gustul pentru lectură, motiv pentru care atractivitatea unui text reprezintă o nouă constrângere pentru autorii de programe. Este, de asemenea, o responsabilitate, pentru că, pornind de la valori certificate de critica și istoria literară, canonul didactic validează scriitori și opere, prin faptul că aceștia vor intra în mentalul colectiv. Făcând diferența între canonul literar și canonul curricular, Mircea Martin surprinde natura celui din urmă: „Canonul estetic este unul activ și retroactiv, în vreme ce canonul curricular este numai retrospectiv. Cel dintâi se confundă parțial cu actul însuși al consacării, cel de-al doilea acceptă numai o parte din ceea ce a fost deja consacrat. Atitudinea față de tradiție, în genere, și față de clasici, în special, diferă și ea. Pentru canonul școlar tradiția însăși este într-un fel sau altul instituționalizată. Autorii clasici sunt intangibili în măsura în care sunt considerați giranți ai literaturii, ai instituției literare și ai altor scriitori, inclusiv ai contemporanilor.” Demersul stabilirii canonului didactic de către autori a fost îngreunat, în perioada comunistă, și de intruziunea politico-ideologică în construcția programelor școlare, în contextul în care literatura română școlară a intrat, în anii 50 sub incidența „realismului socialist”, ceea ce presupunea, după cum subliniază Alex Goldiș¹, „absurdități ale logicii și ale teoriei, niște concepte-fantomă, contradictorii în conținut și indecidabile în expresie, noțiunile de „tipic”, „erou pozitiv”, „realism”, „omnisciență”, „reflectare” sunt, toate, încercări de a legitima o estetică a realismului socialist care să ascundă minciuna fondatoare a nașterii sale: coerciția ideologică. [Goldiș, 1990: 588-594]. Canonul didactic din perioada comunistă a cunoscut două mari modificări: prima, după război, când introducerea „realismului socialist” presupunea abandonarea valorilor literaturii interbelice, în favoarea celor teziste, din care, evident, în a doua etapă a revizuirii canonului, după anii 60, nu a mai rămas nimic. *„Dacă e vorba să numesc o carte sau niste carti raufacatoare, din si pentru literatura noastra, primele care imi vin in minte sint manualele de Limba romana din anii '50 ai stalinismului romanesc. Erau date acolo ca exemple de impresionante realizari ale «literaturii noi», compuneri precum «Minerii din Maramures» si «Lazar de la Rusca», de Dan Desliu, ori o poezie ridicola precum «Silvester Andrei salveaza abatajul», de A. Toma. Ele mi-au ramas in minte pentru toata viata, cum s-au pastrat desigur in amintirea tuturor acelor generatii*

---

¹ Goldiș, Alex, *Constituirea canonului impresionist în critica românească postbelică*;

agresate spiritual ale epocii, ca embleme grotesti ale mizeriei intelectuale a unei dictaturi deopotriiva nemiloase cu «dusmanii de clasa» si cu inamicii virtuali care puteau fi mintile libere si sensibilitatile cele mai tinere”, își amintește de perioada stalinistă criticul Ion Pop¹, într-un interviu acordat Alexandrei Olivotto, în ziarul „Cotidianul”. Autori precum A. Toma, Dan Deșliu sunt evitați, în locul lor se recuperează, cu ocazia dezghețului ideologic, o întreagă pleiadă de scriitori interbelici „uitați” de programele și manualele regimului, fără ca, prin acest demers, să se reconsidere toate numele care au făcut istorie literară interbelică. Un exemplu este Mircea Eliade, care a rămas la „fondul secret” în toată perioada comunistă. Programele se structurau pe criteriul cronologic, erau indicate liste de scriitori de studiat, unii dintre ei, monografic, reflex care se menține până după 1989. Ulterior, cazul scriitorilor interziși este reluat și rediscutat. Lucian Chișu, spre exemplu, se referă la trei autori importanți ai perioadei interbelice: Lucian Blaga, George Bacovia și Ion Barbu. Autoul mai observă că „perioada de comunism românesc cunoaște etape distincte, unele de mari constrangeri ideologice, altele de relativă relaxare, contextul politic fiind mereu determinant și dominant”² [Chișu, 2008: 164-180].

Parte a unui exercițiu de imagine care presupunea înțelegerea dintre etniile trăitoare în România, canonul din perioada comunistă prevedea și studiul operelor unor scriitori care scriau și publicau, dar, mai ales, viețuiau în spațiul carpato-dunărean-pontic, indiferent de limba în care își scriau opera, astfel că, în programa școlară a anilor 60-89 apăreau scriitori de limbă maghiară și germană, evident, proporțional cu procentul „naționalităților conlocuitoare” – Sútó András, Horváth Imre (scriitori de limbă maghiară) sau Alfred Margul Sperber (de limbă germană). Aceștia nu erau studiați monografic, ci doar ca exemple de scriitori de limbă maghiară sau germană, la care elevii aveau acces prin traduceri. Se studiau, până în 1989, cronicarii, Dimitrie Cantemir, Ioan Budai-Deleanu – perioada veche și premodernă, unde se insista pe trăsăturile perioadei, pe formele incipiente ale literarității românești, apoi literatura prepașoptistă și pașoptistă, cu Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Nicolae Filimon, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Costache

---

¹ Pop, Ion, în „Cele mai nocive cărți din cultura românească”, interviu acordat Alexandru Olivotto în „Cotidianul”, 19 octombrie 2005

² Chișu, Lucian, „Blaga, Barbu, Bacovia under the Sign of Proletkult”, Analele Universității „Spiru Haret”, nr. 9/2008, pp 164-180,

Negruzzi, perioadă studiată, de asemenea, pentru evoluția fenomenului literar. Sporadic, apăreau în programe și manuale poezii Văcărești sau Costache Conachi. Perioada numită a „marilor clasici” era ilustrată prin Mihai Eminescu, studiat, în perioada proletcultistă cu prudență¹, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă și Ioan Slavici. Asupra acestor scriitori se insista, erau studiați monografic, pornind de la elemente biografice, de activitate literară, elevilor li se recomandau spre lectură cel puțin două texte ilustrative pentru ceea ce numeau programele și manualele „contribuția la dezvoltarea literaturii”, fără a se putea argumenta această contribuție. În schimb, textele propuse erau cele impuse de critica literară, ordonate pe baza unui criteriu tematic, la Mihai Eminescu, pe genuri literare, la Caragiale, în timp ce, la Ion Creangă, se stabileau corelații între „Amintiri din copilărie” și povești, potrivit cu ceea ce stabilise exegeza. Deși se vorbea despre întreaga nuvelistică a lui Slavici, programa școlară evita romanul „Mara”, pe fondul unor teme „sensibile”, precum relațiile interetnice sau educația religioasă, privilegiată rămânând nuvela „Moara cu noroc”, bună temă de propagandă a unui regim pentru care nuvela lui Slavici permitea discuția asupra dezumanizării capitaliste.

Perioada imediat următoare, sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea propunea tema marxistă a „exploatării omului de către om”, dar și cea a mesianismului (se înțelege, comunist), ilustrate paradoxal prin texte de Octavian Goga, a cărui colaborare cu dictatura carlistă era trecută sub tăcere chiar și la istorie. Drama lui Barbu Ștefănescu Delavrancea, „Apus de soare” exulta mândria națională, prin motivul domnitorului iubitor de țară, a cărui figură era urmărită, sintetic, de la literatura veche, de la Grigore Ureche sau legendele lui Ion Neculce, la drama menționată, pentru a fi completată cu imaginea din „Frații Jderi” de Mihail Sadoveanu. În fine, pentru George Coșbuc, programele aveau pregătite poemele legate de marile evenimente din viața satului. Alexandru Macedonski, prin „Noaptea de decembrie”, se integra într-o serie ce vorbea despre condiția artistului/geniului și tentația idealului, adăugându-se „Luceafărului” eminescian și anticipând „Mistrețul cu colți de argint” al lui Ștefan Augustin Doinaș. La școală se discuta despre curente și direcțiile literare și ideologice ale perioadei, accentuându-se pierzania capitalistă manifestată în oraș, în timp ce spațiul valorilor, în mod surprinzător pentru

---

¹ Mircea Angheliescu, Eminescu în manualele școlare, România literară, nr. 11/2000

un regim care voia urbanizarea întregii țări, satul. Erau pomeniți în trecut scriitorii precum Duiliu Zamfirescu sau Calistrat Hogaș.

În anii 70-80, literatura interbelică se preda ca perioadă de maximă înflorire a literelor românești, cu scriitori studiați monografic, fie că era vorba de poeți, George Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi sau Ion Barbu, fie că se studiau prozatori, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, George Călinescu. Dimensiunea de gen, fără a fi numită, era ilustrată prin Hortensia Papadat-Bengescu. Textele erau alese în așa fel încât să propaga propaganda comunistă să se poată manifesta în voie: dintre povestirile lui Sadoveanu se alegeau cele cu simpatii plebeiene, dar și romanul „Frații Jderi”, pentru mitul eroului Ștefan cel Mare, la Rebreanu se insista asupra romanului „Răscoala”, cu multă istorie în jurul lui, dar și „Pădurea spânzuraților”, fiindcă lupta de clasă era completată de problematica națională, pusă în contextul războiului nedrept, de cucerire, pe care un imperiu îl ducea împotriva poporului. Camil Petrescu nu prea plăcea regimului, nici George Călinescu, deci numărul de ore alocat studiului era mult mai mic.

Programele școlare și manualele acordau spațiu suficient studiului literaturii postbelice, printr-un număr destul de însemnat de scriitori în viață, propuși spre lectură, de la Marin Preda, Nichita Stănescu și Marin Sorescu (care au rămas constante canonice, după dezghețul anilor 60), până la Alexandru Ivasiuc, Constantin Țoiu, Dumitru Radu Popescu, Eugen Barbu, Paul Everac, Zaharia Stancu, Ștefan Augustin Doinaș, Aurel Baranga, Fănuș Neagu, Adrian Păunescu, Alexandru Philippide, Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Nicolae Labiș, Titus Popovici, Fănuș Neagu, Horia Lovinescu. Unii dintre acești autori au dispărut ulterior din canonul didactic, pe fondul unor concesiuni făcute regimului, criteriul ideologic (dacă poate fi numit astfel după 1990) manifestându-se în forme mai subtile, schimbându-și doar obrăzarele, el rămânând, în realitate, un factor ordonator al studiului literaturii în școală. Spre exemplu, unui scriitor precum Ștefan Augustin Doinaș i se pot reproșa concesiunile făcute regimului, însă opera rămâne semnificativă atât pentru generația din care face parte, cât și pentru educarea gustului estetic, dar și a valorilor unor adolescenți.

Oferta era mult mai diversificată la gimnaziu, unde obiectivul era asigurarea instrumentelor necesare studiului literaturii, de aceea, în listele de autori, pe lângă scriitorii ce vor apărea în programa de liceu, sunt inserate o serie de nume fără rezonanță estetică, menționați probabil pentru obediența față de regim, precum Alexandru Andrițoiu (rămas în istoria literară cu poezia „Ceașescu”), Victor Tulbure (pe care ar trebui să-l

menționăm mai degrabă pentru traduceri din Esenin decât pentru versurile proprii), Dragoș Vicol (cu declarațiile sale de dragoste adresate partidului), Ion Brad (membru marcant al PCR, ambasador, diplomat al regimului) etc. De altfel, și scriitorii de limbă maghiară sau germană erau și ei importanți colaboratori ai regimului. Cu toate acestea, prin texte adecvate vârstei, programele și manualele prevedeau accesul la scriitori care, în programele de liceu, erau pomeniți în cadrul unor direcții sau tendințe, precum Andrei Mureșanu, Ștefan Octavian Iosif, Ion Agârbiceanu, Ioan Nenițescu, Alexandru Mitru, Ioan Alexandru Brătescu Voinești, D.R. Popescu, Traian Coșovei, Mircea Sântimbreanu, Geo Bogza, Panait Cerna, Dimitrie Bolintineanu, Constantin Chiriță, Alexandru Davila și alții.

Regimul era foarte atent la valorile pe care le transmiteau textele propuse spre studiu, literatura era, așa cum s-a mai spus, instrument de propagandă. Față de anii 50, modul în care este folosit acest instrument se rafinează, realismul socialist al primilor ani de după război se estompează, însă rămân teme legate de lupta de clasă, exploatare, inegalitate socială, alienare în sens marxist, de patriotismul așezat în grilă naționalis-socialistă. O primă schimbare se petrece imediat după 1990, când, în programele de limbă și literatură română apar scriitori din diaspora, fie că este vorba de autori din Republica Moldova, precum Grigore Vieru, fie despre artiști (auto)exilați, precum Emil Cioran, Mircea Eliade, Vintilă Horia, Eugen Ionescu. Dispar însă destui autori studiați copios în perioada anterioară, unii, pe bună dreptate, alții, din alte rațiuni pentru care Mihail Kogălniceanu insista la 1840, să se critice opera, nu autorul. Programele mențin încă reflexul studierii monografice, listele de autori, cu indicarea operelor de investigat de către elevii de liceu, orele fiind împărțite, la gimnaziu, între ore de limbă și ore de literatură, la nivel de liceu renunțându-se la cursurile de limbă (cu excepția profilurilor filologice sau pedagogice). Se menține, de asemenea, criteriul cronologic în studiul literaturii la liceu, în termeni de „contribuții” la evoluția literaturii române, fără aplicarea vreunui criteriu în acest sens și fără a se urmări integrarea noțiunilor de limbă în demersul didactic, respectiv, a textelor literare într-un model mai larg, cu conținut identitar. Canonul era destul de rigid, nu permitea derogări de la linia stabilită, astfel încât profesorul de literatură nu putea alege în funcție de clasă sau gust propriu. Canonul se lărgește, cu alte cuvinte, adoptând autori care, până atunci, erau interziși. Au loc și alte mutații: un scriitor precum Vasile Voiculescu ajunge în programele și manualele de liceu, după ce anterior figura doar la gimnaziu, prin poezia

„Imn muncii”. La fel se întâmplă cu Panait Cerna, sporadic inclus în programele și manualele de liceu, imediat după 1989. O spune și Alex Goldiș *”după 1990 să se vorbească insistent despre „revizuirii”, cu atât mai mult cu cât, eliberat de ideologia oficială, statutul literaturii române se modificase. Pe de o parte, o serie de teorii, concepte sau instrumente literare considerate tabu au reintrat în circuitul ideilor critice. Pe de altă parte, s-a lărgit însuși domeniul literaturii, care a început să înglobeze scriitori de exil, scriitori de extremă dreaptă, dar și literatura Republicii Moldova. În plus, s-a pus în discuție, imediat după instaurarea principiilor democratice, caracterul etic al literaturii, retrăgându- li-se din merite scriitorilor care au pactizat cu regimul comunist.”*¹ [Goldiș, 2015: 588-594]. Studiul literaturii integrează, pentru prima dată după război, eseul, prin Constantin Noica și Emil Cioran. Viziunea didactică se păstrează însă, asociată cu un canon „înalt, academic”, despre care vorbește Elena Lăsconi². Abordarea era tot monografică, scriitorii erau urmăriți prin prisma unor „direcții”, „curente” sau „tendințe”. Modificările nu erau, în esență, semnificative, canonul didactic încerca să se elibereze de ideologia comunistă, însă, fără un fundament exegetic, reflexele pedagogice se păstrau, programele apăreau tot ca liste de scriitori și direcții literare, pentru studiul cărora se propunea un număr de ore. Manualele unice reprezentau „viziunea oficială” asupra unei opere/scriitor/tendințe, elevii își însușeau „comentariile” de acolo sau pe cele redactate de către profesorii lor, în aceeași manieră rigidă, care nu favoriza propria receptare a unui text. Evaluarea se făcea pe conținuturi, cei care aveau memoria mai bună aveau rezultatele dorite, rareori se punea problema înțelegerii unui text, a receptării acestuia de către elevul însuși, iar cei care făceau diferența erau profesorii. Canonul păstrează un nucleu dur, din care fac parte Eminescu, Caragiale, Slavici, Creangă și marii scriitori interbelici – încă se menține în programe Hortensia Papadat – Bengescu - respectiv, doi scriitori postbelici – Marin Preda și Nichita Stănescu. Marin Sorescu, deși rămâne în programe și manuale, este evitat în cadrul programelor pentru examene. Practic, programa anilor 1990 evită o serie de scriitori care au „pactizat” cu regimul comunist, introduce câțiva autori care fuseseră interziși până atunci, fără a propune o viziune canonică nouă. În acest sens, din punctul de vedere al modificărilor suferite de canon, semnificativă este și observația lui Dumitru

---

¹ Goldiș, Vasile, Regimul de relevanță și situația istoriilor literaturii de după 1990, Caietele Sextil Pușcariu, II, 2015, p. 588-594

² Lăsconi, Elisabeta, Reflecții despre canon, Viața românească, nr. 3-4/2009

Chioariu: „dacă valorile modernismului au intrat în canonul didactic și chiar îl domină, cele ale avangardismului sau ale postmodernismului rămân în continuare marginale”¹ [Chioariu, 2010]. O descriere mai amară face Cozmin Borza²: „Din nefericire, canonul didactic promovat în anii '90 rămâne un exemplu memorabil și marcant al efectelor adverse ale autohtonizării grăbite a unui contracanon contestat, între timp, chiar în mediul său inițial de manifestare”, [Borza, 2015: 128]

Primul val de reformă reală s-a petrecut în 1999, când programele s-au flexibilizat, permițând profesorilor să opteze pentru studiul unui scriitor dintr-o serie, a unor texte din opera unui autor. Viziunea se schimbă, criteriile propuse de noua programă nu mai sunt cele cronologice, o spune și Cozmin Borza: „Renunțându-se la organizarea strict istorică a dezvoltării literaturii naționale ori la tratarea monografică a clasicilor, centrul de interes va fi deplasat înspre un studiu cultural mai larg, vizând mentalitățile, spiritul epocii, gusturile timpului etc. Mai mult, exclusivitatea oferită literaturii estetice și ficțiunii este anulată, textele de frontieră, paraliterare și non-ficționale putând ocupa jumătate din paginile manualelor alternative”³ [Borza, 2015: 110] Se păstrează același nucleu de „autori canonici”, cum sunt denumiți, autori validați de către critica și istoria literară. Potrivit acestuia, literatura română începe cu perioada Junimii, primii autori, în ordine cronologică, fiind Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ion Creangă și Ion Luca Caragiale. Următoarea perioadă pusă obligatoriu în discuție este cea interbelică, cu patru poeți, prezenți în toate programele după 1970, patru prozatori („bărbați albi morți”), la Hortensia Papadat-Bengescu renunțându-se. Într-o primă perioadă, între anii 1999 și 2007, perioada postbelică păstrează doi autori obligatorii, Marin Preda și Nichita Stănescu, cărora li se adaugă, ulterior, Marin Sorescu. Programa conținea, lucru care s-a și păstrat, o listă cu toți autorii obligatorii, alături de care autorii de manuale și profesorii pot opta și pentru studiul altor autori, precum Costache Negruzzi (pentru literatura pașoptistă), Vasile Alecsandri (pentru pasteluri), Mircea Eliade și Vasile Voiculescu (pentru nuvela fantastică, ultimul putând fi studiat și pentru ilustrarea tradiționalismului), Ion Pillat, George Coșbuc, Octavian Goga, Alexandru Macedonski (care

---

¹ Dumitru Chioariu, în Anchetele revistei Hyperion, nr. 4-5-6/2010

² Borza, Cozmin, *Dezbaterea canonică astăzi. Cazul literaturii postbelice*, Editura Muzeul literaturii române, București, 2015, ISBN 978-973-167-295-3

³ *Ibidem*, p. 110

apare doar sporadic în manuale). Inovații mai multe apar în zona literaturii contemporane, unde sunt introduși autori noi, cu totul alții în raport cu programa comunistă: Mircea Nedelciu, Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți etc. Elevii studiază în continuare curente literare, dar li se propun, celor de liceu, teme de reflecție, precum „Formarea conștiinței istorice” și „Dimensiunea religioasă a existenței” (refectate în literatura veche), „România între Orient și Occident” (în perioada interbelică), „Literatura aservită ideologiei comuniste”, „Diversitate tematică și de viziune în poezia interbelică”, scopul fiind acela de a-l ajuta pe elev să pună literatura română în contextul literaturii universale. În plus, la o simplă enumerare a temelor principale, se observă nevoia de investigare a ceea ce fusese interzis în regimul comunist, dimensiunea religioasă, dar și aceea de poziționare culturală și chiar identitară. De altfel, acesta a fost resorturile unuia dintre scandalurile momentului, ne învață George Ardeleanu¹[Ardeleanu, 2009: 12], care descoperă în dezbaterile momentului trei focare: identitar, etic și canonic.

Mutația principală este însă legată de abordarea studiului literaturii: ea nu mai urmărește studiul producției scriitoricești, nu mai interesează evoluția fenomenului literar, dar nici nu se intenționează studiul unor modele umane sau al unui comportament scriptural, ci își propune să reducă literatura la un pretext pentru formarea unor competențe de receptare și producere de text. În acest context, literatura își reduce spațiul, la concurență cu textul nonliterar, dar își lărgeste și își diversifică formele, prin introducerea textelor de graniță, memorialistice, eseistice, în detrimentul literaturii de ficțiune. Pe de-o parte literatura devine instrument în studiul limbii (putem adăuga elementul etic și identitar), pe de altă parte își propune să adopte generoasă forme și structuri care, până în anii 2000, erau evitate de către autorii de programe. În schimb, această flexibilizare a domeniului se asociază cu o abordare tehnică rigidă a fenomenului beletristic, în special, a literaturii de ficțiune. Se studiază „genuri” și „specii”, „instanțe ale comunicării”, deseori confuz, mecanic, căci, deși nu se mai poartă „comentariile literare”, sunt la modă „demonstrațiile”. Literatura se îndepărtează de elevi: nu prin faptul că își împarte teritoriul cu textul literar, nu pentru că, alături de literatura de ficțiune, în programe apare și literatura de graniță, nu pentru că, prin

---

¹ Ardeleanu, George, „Canon didactic/canon critic: un război inevitabil”, Perspective, Cluj, 2009

intermediul literaturii se studiază epoci, mentalități, dominante ale ființei umane, ci pentru că abordarea tehnicizantă a textului literar îl reduce la o schemă goală de sensuri și de semnificații pentru elevul – cititor. Programele se schimbă din nou, deocamdată, la gimnaziu. Ele promit întoarcerea literaturii la literatură, prin cultivarea plăcerii textului, a lecturii, a dezbaterii. Dacă este așa, putem presupune că, la liceu, se va pune în discuție, din nou, canonul. Iar dacă acest lucru se va întâmpla, reconfigurările vor trebui să țină seama de noul tip de elev, de gustul și de orizontul său de așteptare, în așa fel încât conținutul etic, identitar și estetic să ajungă nemijlocit la el. Prin lectura proprie.

Bibliografie:

1. Programa școlară pentru Limba și literatura română, Ministerul Învățământului, 1980;
2. Programa școlară pentru Limba și literatura română, Ministerul Educației Naționale, 2000;
3. Programa școlară pentru Limba și literatura română, Ministerul Educației Naționale, 2008;
4. Limba și literatura română, manual pentru clasa a V-a, EDP, București, 1993;
5. Limba și literatura română, manual pentru clasa a V-a, EDP, București, 1984;
6. Limba și literatura română, manual pentru clasa a VII-a, EDP, București, 1989;
7. Limba și literatura română, manual pentru clasa a VII-a, EDP, București, 1987;
8. Limba și literatura română, manual pentru clasa a X -a, EDP, București, 1981;
9. Limba și literatura română, manual pentru clasa a XI-a, EDP, București, 1983;
10. Limba și literatura română, manual pentru clasa a XII-a, EDP, București, 1977;
11. Limba și literatura română, manual pentru clasa a IX-a, EDP, București, 1988;
12. Ardeleanu, George, „Canon didactic/canon critic: un război inevitabil”, Perspective, Cluj, 2009
13. Borza, Cozmin, „Dezbaterea canonică astăzi. Cazul literaturii postbelice”, Editura Muzeul literaturii române, București, 2015;

14. Goldiș, Alex, *Constituirea canonului impresionist în critica românească postbelică*, <https://centrulcle.wordpress.com/2010/05/09/constituirea-canonului-impresionist-in-critica-romaneasca-postbelica/>;
15. Pop, Ion, în „Cele mai nocive cărți din cultura românească”, interviu acordat Alexandru Olivotto în „Cotidianul”, 19 octombrie 2005;
16. Chișu, Lucian, „Blaga, Barbu, Bacovia under the Sign of Proletkult”, *Analele Universității „Spiru Haret”*, nr. 9/2008;
17. Goldiș, Vasile, Regimul de relevanță și situația istoriilor literaturii de după 1990, *Caietele Sextil Pușcariu*, II, p. 588-594
18. Lăsconi, Elisabeta, Reflecții despre canon, *Viața românească*, nr. 3-4/2009